

Р. І. Бурда

Культурні рослини

КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ – рослини, які вирощує людина для задоволення своїх потреб. Світ. фонд К. р. тривалий час є постійним: окультурено понад 2,5 тис. видів, але 99 % оброблюваних земель займають не більше 1 тис. з них, осн. масу рослин. продуктів харчування для людей дають 20 видів. За даними Продовол. та с.-г. організації ООН, на половині площ вирощують 8 видів (пшениця, кукурудза, рис, ячмінь, сорго, просо, овес, жито). Майже всі сучасні К. р. окультурено за кілька (понад 6) тисячоліть до н. е. (найдавніші з них – кукурудза, банан, кунжут, гарбуз, кокосова пальма, полба, ячмінь, боби, цибуля, тютюн, картопля, рис, горох, цукр. тростина), деякі рослини (цукр. буряк, каучуконосна гевея, хінне дерево) – за н. е. Як правило, у межах родів окультурено декілька видів. Більшість К. р. виведено в результаті штуч. добору. Деякі К. р. походять від дикорослих видів, але самі у такому вигляді не трапляються (є й такі, що досі ростуть і в дикому стані); інші – створ. людиною шляхом штуч. гібридизації. Найціннішим нац. надбанням є дикорослі види яблуні, груші, сливи, черешні, які впродовж віків певною мірою були залучені до селекції культур. сортів. Україна не належить до генет. центру пшениці, однак є декілька локалітетів поширення диких пшениць, котрі були вихідними для сучас. сортів. Залучення у культуру нових рослин ([інтродукція рослин](#)) триває, воно ґрунтується на фундам. досягненнях біології, зокрема генетики та молекуляр. генетики. К. р. відзначаються великою різноманітністю сортів. На відміну від диких рослин, їм властиві особливі риси. Як правило, К. р. не мають природ. ареалу, але поширені на різних континентах, незалежно від місця виникнення. Природна еволюція у К. р. замінена селекцією, під час якої використовують мутації, спонтанну і штучну гібридизації та поліплоїдію. К. р. втратили засоби поширення, часто обмежені й їхні адаптац. властивості, тому існують вони завдяки вирощуванню. Для них характерні збільшення розмірів та знижена мінливість (поліморфізм) тих частин, які мають госп. значення. Постій. обмін генет. матеріалом між формами К. р. призводить до зміни ознак, що ускладнює їхню систематику. Для задоволення потреб людини у рослин. продукції, які постійно зростають, необхідно збільшувати посіви або виводити форми К. р. з високими продуктивністю і якістю продукції.

Рекомендована література

1. Культурная флора СССР: В 22 т. Ленинград, 1935–90;
2. Вавилов Н. И. Избранные труды. Т. 1–5. Москва; Ленинград, 1959–65;
3. Вульф Е. В., Малеева О. Ф. Мировые ресурсы полезных растений: Справоч. Ленинград, 1969;
4. Жуковский П. М. Культурные растения и их сородичи. Ленинград, 1971;
5. Бурда Р. І., Придатко В. І. Розповсюдженість та кількість диких родичів головних культурних рослин // Агробіорізноманіття України: теорія, методологія, індикатори, приклади. Кн. 2. К., 2005.

Покликання на статтю:

Культурні рослини / Р. І. Бурда // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-51488>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).